

ศึกษาวิเคราะห์หลักนิเวศวิทยาตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

An Analytical Study on Ecology in Approach of Theravada Buddhist Philosophy

พระภิกษุกรรม์ สุวุฑโฒ (นนุศาสตร์)¹

PhrapassakonSuvuddho (Nonnusad)

ทำวิจัยเมื่อ พ.ศ. 2558

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์เรื่อง หลักนิเวศวิทยาตามแนว พุทธปรัชญาเถรวาท เป็นการศึกษาเพื่อเข้าถึงระบบนิเวศวิทยา และระบบความสัมพันธ์ของนิเวศ ตามแนวทางของหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา เพื่อที่สามารถจะนำไปประยุกต์ใช้ร่วมกับสิ่งแวดล้อมที่ดำรงอยู่ในลักษณะประสานสอดคล้องกัน

ผลการวิจัย พบว่า นิเวศวิทยา คือ ความสัมพันธ์ระหว่างพืช สัตว์ และ มนุษย์ พร้อมทั้งสิ่งที่ไม่มีชีวิตต่างๆ สิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศวิทยาส่วนมากจะเป็นการอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ซึ่งเป็นปัจจัยในการเกื้อหนุนของสิ่งมีชีวิตด้วยกัน เพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ได้และก่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านกายภาพและชีวภาพที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นพืชหรือสัตว์ ที่อยู่ภายใต้ระบบนิเวศวิทยา โดยองค์ประกอบของระบบนิเวศจำแนกเป็น 2 องค์ประกอบใหญ่ ๆ คือ องค์ประกอบของสิ่งมีชีวิต และองค์ประกอบของสิ่งไม่มีชีวิตองค์ประกอบของสิ่งมีชีวิต คือ (1) ผู้ผลิต (2) ผู้บริโภค (3) ผู้ย่อยสลาย โดยการที่ส่วนประกอบของระบบนิเวศทำให้เกิดการหมุนเวียนและถ่ายทอดสารอาหารผ่านสิ่งมีชีวิต ซึ่งประเภทของระบบนิเวศ จำแนก ออกเป็นระบบใหญ่ๆ ได้ 3 ประเภท คือ 1 ระบบนิเวศทางบก 2 ระบบนิเวศทางทะเล 3 ระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำ

เมื่อศึกษานิเวศวิทยาตามแนวทางพุทธปรัชญาเถรวาท ผลการศึกษาพบว่า พุทธปรัชญาเถรวาทเกิดขึ้นกลางธรรมชาติป่าเขาลำเนาไพร จะเห็นได้จากตลอดพระชนมายุของพระพุทธเจ้า มีความเกี่ยวข้องกับป่าไม้โดยตลอด ตั้งแต่ประสูติ ตรัสรู้และปรินิพพาน ที่กลางธรรมชาติป่าเขาลำเนาไพรทั้งนั้น หลักคำสอนที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้ ก็เป็นความจริงของสิ่งทั้งหลายในธรรมชาติคือ อริยสัจ 4 เพื่อให้ผู้อื่นได้รู้ตามพระองค์จึงได้ทรงแสดงออกมาในรูปแบบของกฎความเป็นไปของสิ่งทั้งหลาย คือไตรลักษณ์ และกฎของเหตุปัจจัย คือกฎจสมุปบาท เมื่อรู้แจ้งในกฎของธรรมชาติแล้ว พระพุทธองค์ก็ทรงปฏิบัติต่อธรรมชาติด้วยความเอื้อเฟื้อ และในกาลต่อมามีพระภิกษุสาวกมากขึ้น พระพุทธองค์ก็ได้ทรงบัญญัติพระวินัยขึ้นเพื่อให้เป็นระเบียบที่ดีในการปฏิบัติของหมู่คณะ และเพื่อให้อยู่รวมกันกับธรรมชาติด้วยความเอื้อเฟื้อและกลมกลืนกัน

จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของพุทธปรัชญาเถรวาทกับหลักนิเวศวิทยาพบว่า พุทธปรัชญาเถรวาทกับหลักนิเวศวิทยามีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เพราะสิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้เป็นหลักความจริงอันประเสริฐ

¹ นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอัยเย็ด.

4 อย่าง ในธรรมชาติแล้วแสดงออกมาในรูปแบบของกฎธรรมชาติ 2 ลักษณะ คือกฎความเสมอกัน 3 อย่าง ของสังขาร คือ ไตรลักษณ์ และกฎการอาศัยกันเกิดและดับด้วยเหตุด้วยปัจจัยในปัจจุสมุปบาท กฎธรรมชาติ ทั้ง 2 นี้เป็นการยืนยันว่าหลักนิเวศวิทยานั้นมีอยู่แล้วในพุทธปรัชญาเถรวาท เพราะเป็นสิ่งที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้เมื่อ 2500 กว่าปีก่อนนั่นเอง

คำสำคัญ: 1.นิเวศวิทยา 2.พุทธปรัชญาเถรวาท

ABSTRACT

This research serves the purposes to undergo a critical study on ecology following Theravada Buddhist philosophy approach. It focuses on the study of accessing ecological systems and relations based on Buddhism's key teaching that enable human beings to coexist with environments sustaining in harmonious coordination by virtue of the relevant teachings.

Outcomes of research findings: Ecology studies interactions of biota and the environment, together with non-living and living beings in the ecosystem. Mainly, they live in groups, which are beneficial factors of living beings so that they can retain their survival and bring about physical developments and biodiversity no matter they are plants or animals that live under the ecosystem. Core elements of the ecosystem can be divided into two groups, i.e. those of living beings and non-living beings. Elements of the former are 1) producers, 2) consumers, and 3) digesters. Elements of ecosystem trigger chains of food through living things. Types of ecosystem can be categorized into three main groups, i.e. land ecosystem, marine ecosystem and wetland ecosystem.

Outcomes of research findings in Theravada Buddhist philosophy approach: Theravada Buddhist philosophies have originated from the midst of forests and ranges of wood. It has been obvious that The Buddha's entire life has to do with the forests and wood, ranging from his birth and enlightenment to his demise. One of the key teachings, Four Noble Truths, which the Buddha has enlightened have exposed the truth of things in the nature. In order to have others heed his teachings, the Buddha express it in the disguise of Three Characteristics and Dependent Origination. Having realized natural laws, the Buddha has treated the nature with generosity. Even later, a number of his followers have increased, the Buddha legislate on Code of monastic conducts to be the good order of groups so that His followers can live together with the mature with generosity and harmony.

The analyses of relations between Theravada Buddhist philosophies and ecosystems reveal the following findings. Both Theravada Buddhist philosophies and ecosystems are

closely related, for what the Buddha has enlightened amid the nature is the Four Noble Truths, exposing it in the form of two equal characteristics of natural laws, i.e. three equal laws of Three Characteristics and Dependent Origination. Both natural existences have strongly confirmed that the ecosystem prevails in Theravada Buddhist philosophies. These two natural laws have strongly confirmed that ecosystem exists in Theravada Buddhist philosophies since it has been the solid state of the Buddha's enlightenment over 2,500 years.

Keywords : 1.Ecology 2.Theravada Buddhist Philosophy

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

นิเวศวิทยาเป็นธรรมชาติที่มีหลากหลายทางชีวภาพ และมีวิธีการดำเนินชีวิตที่มีแตกต่างกัน โดยมีการแบ่งเป็นกลุ่มและพื้นที่ทางระบบนิเวศ เช่น ระบบนิเวศทางบก ระบบนิเวศทางน้ำ อยู่ใกล้ตัวเรา ระบบนิเวศจำแนกเป็น 2 องค์ประกอบใหญ่ๆ คือ องค์ประกอบของสิ่งมีชีวิต และองค์ประกอบของสิ่งไม่มีชีวิต องค์ประกอบของสิ่งมีชีวิต คือ (1) ผู้ผลิต ได้แก่ สิ่งมีชีวิตที่สามารถผลิตอาหารได้ด้วยตัวเอง เช่น พืชสีเขียวทุกชนิด แพลงค์ตอนพืช และแบคทีเรียบางชนิด (2) ผู้บริโภค ได้แก่ สิ่งมีชีวิตที่ไม่สามารถสร้างอาหารได้ด้วยตนเอง คือพวกที่ได้รับอาหารจากการกินสิ่งมีชีวิตอื่นๆ อีกทอดหนึ่ง ได้แก่ พวกสัตว์ต่างๆ แบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ ผู้บริโภคปฐมภูมิ ผู้บริโภคทุติยภูมิ ผู้บริโภคตติยภูมิ (3) ผู้ย่อยสลาย¹

ในปัจจุบันนี้การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรอย่างรวดเร็ว และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเกษตรจากระบบเพื่อการยังชีพมาเป็นระบบเพื่อการค้า ทำให้พื้นที่การเพาะปลูกได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเช่นกัน ทั้งพื้นที่นาข้าวและพื้นที่ปลูกพืชไร่ เมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้น ความต้องการอาหารเพิ่มขึ้น ความต้องการที่ดินเพื่อทำกินก็เพิ่มมากขึ้น จึงเป็นสาเหตุให้มีการบุกรุกทำลายป่าไม้เพื่อแสวงที่ดินทำกินเกิดขึ้นทั่วประเทศ² ที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นกับธรรมชาติ ทำให้เกิดการขาดความสมดุลของระบบนิเวศวิทยานั้นเกิดขึ้นจากฝีมือมนุษย์ที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติมากเกินไปจนความจำเป็นในการดำรงชีวิต แต่ใช้ทรัพยากรไปในเชิงธุรกิจมากกว่า จึงทำให้ธรรมชาติถูกทำลายไปอย่างมากมาย ความเดือดร้อนจากภัยธรรมชาติต่างจึงส่งผลย้อนกลับมาที่ตัวมนุษย์เอง

พุทธปรัชญาเถรวาทมองปัญหานี้ว่า เป็นปัญหาที่เกิดสภาวะทางจิตใจของมนุษย์ที่เกิดจากความโลภที่มีต้นเหตุความทะยานอยากเป็นต้นเหตุ ตามหลักพุทธปรัชญาการที่ดับปัญหาต่างๆ นั้นต้องดับที่เหตุของปัญหา ซึ่งพุทธปรัชญาเถรวาทสอนวิธีแก้ปัญหามาไว้ในหลัก อริยสัจ 4³ การศึกษาให้รู้ให้เข้าใจในปัญหา

¹ นิตยา เลาะห์จินดา, *นิเวศวิทยาพื้นฐานสิ่งแวดล้อมศึกษา*, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2546), 2 92 หน้า.

² มั่น เสือสูงเนิน, *พระพุทธศาสนากับนิเวศวิทยา*, (ฉะเชิงเทรา : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2552), 179 หน้า.

³ ม.ม. 18/300/333.

จริงๆ (2) ศึกษาให้รู้อะไรคือต้นเหตุของปัญหา (3) รู้ว่าสถานะที่ปัญหาหมดไปเป็นอย่างไร (4) ศึกษาหาวิธีที่ดีที่ถูกต้องในการแก้ปัญหาให้ละเอียด แล้วลงมือปฏิบัติตามวิธีนั้นอย่างจริงจัง

จากความสำคัญและปัญหาที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ระบบนิเวศวิทยาและธรรมชาติ เพื่อศึกษาหลักนิเวศวิทยาตามแนวทางพุทธปรัชญา เพื่อเป็นการปลูกฝังให้เกิดความรักความหวงแหนในธรรมชาติ และเป็นไปเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ทั้งยังมุ่งศึกษาวิเคราะห์ ธรรมชาติ ตามแนวพระพุทธปรัชญาเถรวาท และความสำคัญทางนิเวศที่มองโลกเป็นองค์รวมและมองมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของโลกธรรมชาติ เพื่อให้เห็นคุณค่าทางระบบนิเวศและการแก้ปัญหาขั้นรุนแรงที่มีต่อระบบนิเวศในยุคปัจจุบัน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วัตถุประสงค์ในการศึกษาวิเคราะห์หลักนิเวศวิทยาตามแนวทางพุทธปรัชญาเถรวาท ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ในการวิจัยไว้ดังนี้

- 2.1 เพื่อศึกษาหลักนิเวศวิทยา
- 2.2 เพื่อศึกษาหลักนิเวศวิทยาตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท
- 2.3 เพื่อวิเคราะห์หลักนิเวศวิทยาตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

3. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

- 3.1 ทำให้เข้าใจถึงหลักของนิเวศวิทยา
- 3.2 ทำให้เข้าใจถึงหลักนิเวศวิทยาตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท
- 3.3 ทำให้เกิดความเข้าใจในคุณค่าของหลักนิเวศวิทยาตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

4. วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยแบบเชิงคุณภาพและมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

- 4.1 การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research)
- 4.2 เอกสารที่ได้ศึกษาได้แก่ พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาราชวิทยาลัย งานวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
- 4.3 รวบรวมข้อมูล เอกสารทุติยภูมิที่เกี่ยวกับคุณค่าของหลักนิเวศวิทยา
- 4.4 นำเสนอข้อมูลจากการวิเคราะห์คุณค่าของหลักนิเวศวิทยา

5. ผลการวิจัย

นิเวศวิทยา คือ ความสัมพันธ์ระหว่างพืช สัตว์ และ มนุษย์ พร้อมทั้งสิ่งที่ไม่มีชีวิตต่างๆ สิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศวิทยา ส่วนมากจะเป็นการอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ซึ่งเป็นปัจจัยในการเกื้อหนุนของสิ่งมีชีวิตด้วยกัน เพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ได้และก่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านกายภาพและชีวภาพที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นพืชหรือสัตว์ ที่อยู่ภายใต้ระบบนิเวศวิทยา โดยองค์ประกอบของระบบนิเวศจำแนกเป็น 2 องค์ประกอบใหญ่ ๆ

คือ องค์ประกอบของสิ่งมีชีวิต และองค์ประกอบของสิ่งไม่มีชีวิตต้องประกอบของสิ่งมีชีวิต คือ (1) ผู้ผลิต ได้แก่ สิ่งมีชีวิตที่สามารถผลิตอาหารได้ด้วยตัวเอง เช่น พืชสีเขียวทุกชนิด แพลงก์ตอนพืช และแบคทีเรียบางชนิด (2) ผู้บริโภค ได้แก่ สิ่งมีชีวิตที่ไม่สามารถสร้างอาหารเองได้ คือพวกที่รับประทานอาหารจากการกินสิ่งที่มีชีวิตอื่น ๆ อีกทอดหนึ่ง ได้แก่ พวกสัตว์ต่าง ๆ แบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ ผู้บริโภคปฐมภูมิ ผู้บริโภคทุติยภูมิ ผู้บริโภคตติยภูมิ (3) ผู้ย่อยสลาย ได้แก่ สิ่งมีชีวิตขนาดเล็กที่สร้างอาหารเองไม่ได้ จะทำหน้าที่ย่อยสลายซากสิ่งมีชีวิตที่ตายแล้วในรูปของสารประกอบโมเลกุลใหญ่ จนกลายเป็นโมเลกุลขนาดเล็ก ระบบนิเวศ มีคุณสมบัติที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ มีกลไกในการปรับสภาวะตนเองเพื่อให้อยู่ในสภาวะสมดุล โดยการที่ส่วนประกอบของระบบนิเวศ ทำให้เกิดการหมุนเวียนและถ่ายทอดสารอาหารผ่านสิ่งมีชีวิตซึ่งได้แก่ ผู้ผลิต ผู้บริโภค และผู้ย่อยสลายนั่นเอง ประเภทของระบบนิเวศ จำแนก ออกเป็นระบบใหญ่ๆ ได้ 3 ประเภท คือ 1 ระบบนิเวศทางบก 2 ระบบนิเวศทางทะเล 3 ระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำ ความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตและการถ่ายทอดพลังงานในระบบนิเวศ ต่างฝ่ายต่างให้ประโยชน์ซึ่งกันและกัน แบ่งได้ 3 พวกคือ 1.ลมฟ้าอากาศ 2.ดิน 3.ภูมิประเทศ 4. สิ่งมีชีวิต การถ่ายทอดพลังงานในรูปอาหารจากผู้ผลิตสู่ผู้บริโภคเป็นทอดๆ คือ สายโซ่อาหารและทุกๆ จุดที่มีการถ่ายทอดพลังงาน จะมีการเปลี่ยนแปลงรูปพลังงานสะสม ซึ่งส่วนใหญ่เปลี่ยนเป็นความร้อน ดังนั้นช่วงการถ่ายทอดพลังงานจะต้องจำกัดลงเพียง 4 หรือ 5 ขั้นเท่านั้น ถ้าสายโซ่อาหารยังสั้นเท่าไรหรือยิ่งใกล้ผู้ผลิตมาก สิ่งมีชีวิตทั้งหลายในระบบนิเวศ มีความสัมพันธ์และหน้าที่เฉพาะอย่าง กล่าวคือต่างฝ่ายต่างก็มีหน้าที่เฉพาะตนสามารถแบ่งหน้าที่ตามลักษณะได้ดังนี้ 1. ผู้ผลิต 2. ผู้บริโภค 3. ผู้ย่อยสลาย

หลักนิเวศวิทยาตามแนวทางพุทธปรัชญาเถรวาท ผลการศึกษาพบว่า พุทธปรัชญาเถรวาท เกิดขึ้นกลางธรรมชาติป่าเขาลำเนาไพร จะเห็นได้จาก ตลอดพระชนมายุของพระพุทธเจ้า ศาสดาของพระพุทธศาสนานั้น มีความเกี่ยวข้องกับป่าไม้โดยตลอด และที่สำคัญเหนือสิ่งอื่นใดคือ การที่พระพุทธองค์ได้บรรลุธรรมที่เป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของพระองค์ ก็เพราะสภาพแวดล้อมอันเงียบสงบกลางธรรมชาติป่าเขาลำเนาไพรนั่นเอง หลังจากพระองค์ทรงตรัสรู้ธรรมประเสริฐแล้ว ก็ทรงมีพระมหากรุณาต่อมนุษย์ด้วยการออกสั่งสอนธรรมและแนะนำวิธีปฏิบัติ เพื่อให้ผู้อื่นได้รู้และปฏิบัติตามและบรรลุธรรมตามพระองค์ ทั้งยังอนุเคราะห์ต่อสัตว์เดรัจฉานทั้งหลาย รวมทั้งสิ่งมีชีวิตชนิดอื่น ไม่ว่าจะเป็ต้นไม้หรือพืช น้ำกับพระพุทธเจ้ามีความเกี่ยวพันกันมาตั้งแต่ยังไม่ได้ตรัสรู้ ตั้งแต่การอธิษฐานเพศเป็นนักบวช จนพระองค์ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า น้ำก็เป็นเหตุปัจจัยหนึ่งที่ธรรมให้พระพุทธองค์ได้ตรัสรู้ ถ้าไม่มีน้ำดื่มน้ำใช้ก็เป็นเรื่องยากในการที่จะตรัสรู้ในครั้งนั้นพระพุทธเจ้าได้ให้ความสำคัญกับดินเป็นอย่างมากเช่นเดียวกัน จะเห็นได้จากที่พระองค์ทรงห้ามไม่ให้พระโมคคัลลานะไม่ให้พลิกแผ่นดิน เพราะกลัวจะเป็นอันตรายต่อสัตว์ที่อยู่ในพื้นที่ดิน ทั้งดินยังเป็นที่เกิดขึ้นของสิ่งต่างๆ ด้วย

หลักพุทธธรรมทั้ง 2 หลัก คือ ไตรลักษณ์กับปฏิจจสมุปบาท คือ หลักธรรมที่แสดงให้เห็นถึงความ เป็นไปโดยธรรมชาติและการเกิดขึ้นของสิ่งทั้งหลาย โดยไตรลักษณ์ แสดงกฎธรรมชาติของสิ่งทั้งหลายที่ต้อง เป็นไปตามลักษณะ 3 ประการนี้ คือ อนิจจตา ความไม่เที่ยง ทุกขตา ความเป็นทุกข์แห่งสังขาร และอนัตตตา ความไม่มีตัวตนที่เที่ยง แท้ส่วนปฏิจจสมุปบาท เป็นหลักธรรมที่แสดงให้เห็นถึงการเกิดขึ้นของสิ่งทั้งหลาย ตามธรรมชาติ เพราะมีเหตุมีปัจจัยปรุงแต่งให้เกิดขึ้น ยกเว้นพระนิพพานที่เกิดขึ้นโดยไม่มีเหตุปัจจัยปรุงแต่งให้เกิดขึ้น

พระวินัยกับการอนุรักษ์ระบบนิเวศวิทยา สรุปได้ว่าพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยให้เกื้อกูลต่อธรรมชาติเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และไม่ให้นักบวชเบียดเบียนกันเอง รวมไปถึงไม่ให้นักบวชเบียดเบียนสัตว์เดรัจฉานหรือสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลาย เช่น โกลีสสิกขาบทที่ 2,3,4 สิกขาบทที่เกี่ยวกับการทำผำรองนั่งผสมใยไหม ปฐวีชฌนสิกขาบทสิกขาบทเกี่ยวกับการขุดดิน ภูตคามสิกขาบทสิกขาบทเกี่ยวกับการตัดต้นไม้ สัปปานสิกขาบทสิกขาบทเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิต เป็นต้น ซึ่งสิกขาบทต่างๆ เหล่านี้พระพุทธองค์ทรงบัญญัติขึ้นเพื่อให้เป็นระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติที่ติงามของภิกษุและเพื่อรักษาความสมบูรณ์ของธรรมชาติไว้ เพื่อให้เป็นสถานที่ที่เหมาะสมกับการปฏิบัติธรรมค้นหาความจริงของชีวิตตามพระพุทธองค์และพระอริยสาวกทั้งหลายของเหล่าพระภิกษุและพุทธบริษัททั้งหลาย

จากการวิเคราะห์หลักนิเวศวิทยาตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท ตามหัวข้อต่างๆ ผลการวิเคราะห์พบว่า พุทธปรัชญาเถรวาทกับหลักนิเวศวิทยานั้นเป็นความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและลึกซึ้ง หรือกล่าวได้ว่าพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นปรัชญาที่เกิดขึ้นท่ามกลางธรรมชาติป่าเขาลำเนาไพร เพราะพระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ใต้ต้นศรีมหาโพธิ์กลางป่าในตำบลอุรุเวลาเสนานิคม สิ่งที่พระพุทธองค์ตรัสรู้คือ ความจริงอันประเสริฐ 4 อย่าง ได้แก่ ทุกข์ เหตุของทุกข์ สภาพที่ทุกข์หมดไป และหนทางไปสู่ความดับทุกข์ เพื่อให้ผู้อื่นได้รู้ตามงายขึ้น พระองค์จึงทรงแสดงออกมาในรูปแบบของกฎธรรมชาติในสองลักษณะ การอาศัยกันเกิดขึ้นด้วยเหตุด้วยปัจจัยตามหลักปัจจุสมุปบาท และลักษณะที่เสมอกันของสิ่งทั้งหลาย หรือสามัญลักษณะของสิ่งทั้งหลายในกฎไตรลักษณ์ ซึ่งหลักปัจจุสมุปบาทเป็นการกล่าวถึงกระบวนการของสภาวะธรรมที่อาศัยกันแล้วเกิดขึ้นในใจของมนุษย์ เพื่อขวางกันไม่ให้มนุษย์ไปสู่จุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิตได้ สิ่งนั้นเรียกว่า กิเลสตัณหาอันเองกฎธรรมชาติทั้งสองนี้เป็นกฎธรรมชาติที่มีอยู่แล้วถึงไม่มีใครค้นพบมัน เมื่อพระพุทธองค์ค้นพบแล้วจึงนำมาสอนมาเปิดเผยและเน้นที่จะอธิบายถึงกระบวนการธรรมชาติของมนุษย์ เพื่อให้มนุษย์เขาใจแล้วปฏิบัติตามจนรู้แจ้งและเข้าถึงจุดหมายสูงสุดของมนุษย์ได้ในยุคสมัยต่อมาเทคโนโลยีมีความทันสมัยขึ้นจึงทำให้มีการศึกษาและค้นพบวงจรของธรรมชาติที่เรียกว่านิเวศวิทยานี้ ซึ่งความจริงเป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบแล้วเมื่อ 2500 กว่าปีที่แล้ว

พระวินัยของพุทธปรัชญาพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติขึ้นมาเพื่อให้เป็นระเบียบแบบแผนให้พระภิกษุปฏิบัติดีปฏิบัติชอบไปในแนวทางเดียวกัน เพื่อความสงบสุขของหมู่คณะประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งก็เพื่อรักษาความสมดุลของธรรมชาติเอาไว้ เพื่อประโยชน์ความสุขของมวลมนุษย์ และรักษาความสมบูรณ์ของป่าเขาลำเนาไพรเอาไว้ เพื่อให้เป็นสถานที่ที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติธรรม

ปัญหาการขาดความสมดุลของระบบนิเวศวิทยานั้น เกิดขึ้นเพราะการเพิ่มจำนวนประชากร จึงทำให้ความต้องการความต้องการปัจจัยการดำรงชีวิตพื้นฐานของมนุษย์เพิ่มมากขึ้นตาม ประการที่ 2 เกิดจากการความต้องการใช้ปัจจัยเครื่องครองชีพเกินความต้องการพื้นฐาน แต่มีการผลิตสิ่งเหล่านั้นขึ้นมาเพื่อการค้าขายจึงส่งผลเสียต่อทรัพยากรธรรมชาติ และผลเสียนั้นก็ย้อนกลับมาสู่มนุษย์ ตามหลักพุทธปรัชญา กล่าวว่าต้นตอของปัญหาจริงอยู่ที่จิตใจของมนุษย์ที่มีความอยากตามอำนาจกิเลสมากขึ้น แนวทางแก้ไขปัญหาของพุทธปรัชญาเถรวาท คือ ให้ทำความเข้าใจปัญหาให้เข้าใจอย่างแท้จริง ว่ามันเกิดจากสาเหตุอะไร ถ้าไม่มีปัญหาแล้วสังคมจะเป็นอย่างไร วิธีแก้ไขปัญหาที่ถูกต้องคืออะไร แล้วลงมือปฏิบัติตามวิธีนั้นอย่างถูกต้อง กล่าวคือ พุทธปรัชญาเสนอวิธีแก้ไขปัญหาด้านหลักความจริงอันประเสริฐ คืออริยสัจ 4 นั้นเอง

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการที่ได้ศึกษาวิเคราะห์หลักนิเวศวิทยาตามแนวพุทธปรัชญา ทำให้ผู้วิจัยได้เห็นถึงความสำคัญและเข้าใจถึงความสัมพันธ์กันของระบบนิเวศและหลักคำสอนในทางพุทธปรัชญามากขึ้น ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดในการอนุรักษ์ธรรมชาติ โดยการให้หน่วยงานทางราชการที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ ดินและแหล่งน้ำในระดับอำเภอ จัดโครงการขึ้นมาเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศวิทยาในธรรมชาติ ชี้แจงเกี่ยวกับการอาศัยกันของระบบนิเวศให้ประชาชนได้เข้าใจถึงผลดีของการมีธรรมชาติป่าเขาที่สมบูรณ์ และผลเสียจากการตัดไม้ทำลายป่า จากนั้นก็รณรงค์ให้ประชาชนปลูกป่าและปลูกจิตสำนึกในการรักและหวงแหนป่าไม้อย่างจริงจัง

ซึ่งที่กล่าวมานี้หน่วยงานทางราชการต้องอาศัยคณะสงฆ์ คือขอความร่วมมือจากคณะสงฆ์ เพื่อให้พระสงฆ์ใช้หลักธรรมในทางพุทธปรัชญาเถรวาท อบรมและโน้มน้าวจิตใจประชาชนก่อน หลังจากนั้นก็ใช้หลักจารีตประเพณีต่างๆ ในทางพระพุทธศาสนาเป็นจุดเริ่มต้นในการปลูกป่าหรืออนุรักษ์ป่าไม้

6.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยมีความเห็นว่า หลักคำสอนของพระพุทธศาสนามีประเด็นต่างๆที่น่าสนใจมากมาย เช่น ศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อระบบนิเวศ และศึกษาวิเคราะห์หลักคำสอนพระพุทธศาสนากับการอนุรักษ์ธรรมชาติ

7. บรรณานุกรม

พระเมธีธรรมภรณ์, (ประยูร ธมมจิตโต), **ธรรมะกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม**, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, 2538.

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, **พระพุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อม**, กรุงเทพฯ : ม.ป.ท. 2544.

เกษม จันทร์แก้ว, **ป่าไม้กับการพัฒนาชนบท**, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์ การเกษตรแห่งประเทศไทย. 2530.

นิวัติ เรืองพานิช, **การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อม**, กรุงเทพฯ : เฉลิมชัยการพิมพ์. 2538.

_____ **นิเวศวิทยา: ทรัพยากรธรรมชาติ**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2546.

จิราภรณ์คชเสนี, **หลักนิเวศวิทยา**, กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.

_____ **สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

พระมหาจรรยา สุทธิญาณ, **พุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อม**, กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, 2536.

นิวัติ เรืองพานิช, **การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อม**, กรุงเทพฯ : เฉลิมชัยการพิมพ์. 2538.

มนัส สุวรรณ, **นิเวศวิทยาของมนุษย์**, กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พรีนติ้งเฮาส์, 2530.

มัน เสือสูงเนิน, **พระพุทธศาสนากับนิเวศวิทยา**, ฉะเชิงเทรา : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2552.

วรารพรสุรวดี, **นิเวศวิทยา ทฤษฎี และ บทปฏิบัติการ**, กรุงเทพฯ : รุ่งวัฒนาการพิมพ์, 2530.

วินัย วีระวัฒนานนท์ และ บานชื่น สีพันผ่อง, **การศึกษาสิ่งแวดล้อม**, กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2537.

8. คำขอบคุณ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลงได้ด้วยดีเพราะความอนุเคราะห์จากทางมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยวิทยาเขตร้อยเอ็ด และคณาจารย์ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ตลอดจน เจ้าหน้าที่ทุกท่านที่ให้คำแนะนำเป็นอย่างดีมาโดยตลอด กราบขอบพระคุณ พระใกล้รุ่ง ปณฺญาวชิโร, (ดร.) ที่เมตตาเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ได้ให้ความรู้ คำแนะนำ คำปรึกษาและตรวจแก้ไข อันเป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัย เจริญพรขอบคุณ (ดร), สฤกษ์ แพงทรัพย์ ที่เมตตาเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาร่วมวิทยานิพนธ์ที่ได้ให้ความรู้ คำแนะนำ คำปรึกษาและตรวจแก้ไข อันเป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัย กราบขอบพระคุณ พระครูปริยัติธรรมวัตร, (ดร.) ที่มีจิตเมตตาให้คำปรึกษาในการทำวิทยานิพนธ์และคำแนะนำ กราบขอบพระคุณ พระชัยยะ โกมลโธ ที่มีเมตตาสงเคราะห์ ช่วยเหลือเรื่องเอกสาร และในการจัดทำงานวิทยานิพนธ์ ให้สำเร็จลงได้ด้วยดี ขอบพระคุณ พระใบฎีกานรินทร์ สีละเตโช ที่ให้ความช่วยในการจัดทำวิทยานิพนธ์ ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี กราบขอบพระคุณ พระวิเชียร สารโท ที่ให้ความอนุเคราะห์ความรู้ในเนื้อหาและรูปแบบวิทยานิพนธ์ในการแนะนำ

เจริญพรขอบคุณเจ้าหน้าที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ที่ได้ช่วยเป็นแหล่งข้อมูลสนับสนุนในด้านเอกสารที่ใช้ในการประกอบการทำวิทยานิพนธ์ และขออนุโมทนาบุญคุณครูสมหมาย ปาปะเกา ชาวบ้านเหล่ายาว – บ้านเหล่าใหญ่ ตำบลโพธิ์ทอง อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ดทุกท่าน ที่ให้ความอนุเคราะห์ปัจจัยค่าน้ำมันรถ จนทำให้งานวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้เสร็จสมบูรณ์